

חוכמת הדרך

הלמידה בטבע מדגישה את התהליך דרך חוויות, גילויים ואתגרים שהילדים פוגשים בדרכם. למידה חווייתית זו מסייעת לילדים לפתח כישורי חיים, להקשיב לקצב הטבע ולהעריך את משמעות ההתקדמות האישית והקבוצתית. הפרק יבחן כיצד למידה תהליכית, קבלת שינויים והתמודדות עם אתגרים הם ערכים מרכזיים בטבע – ובחיים בכלל

נושאי הפרק:

פעילויות ומשחקים

סיפורים מהשטח

ממני אלייך: עצות של גננות המקדמות למידה במרחבי הטבע

1884, Children Playing On The Beach, קסאט, 1884

פעילויות ומשחקים במרחב הטבעי

המשחק הוא פעילות יסודית ומהותית בקרב ילדים כבר מיום היוולדם. בגן הילדים, הפעילות המשחקית על כל סוגיה תופסת מקום נכבד במהלך כל היום. המשחק מזמן מפגש בלתי אמצעי עם הסביבה, עם מגוון אפשרויות לפעילות עם חברים, ומאפשר מתן ביטוי להעדפותיהם של ילדים במה, איך, איפה ועם מי לשחק. המשחק מאפשר לילדים ליהנות, להתפתח וללמוד ומזמן להם חוויות והתנסויות משמחות ומעשירות.

למשחק במרחבי הטבע ישנם מאפיינים ייחודיים. המרחב הפתוח ושלל האתגרים המוטוריים מעודדים את הילדים להשתמש בדמיון כדי להמציא חוקים חדשים ותרחישים שאינם קיימים במציאות, וכך הופך אותו למעניין ומאתגר יותר. מגוון עשיר של חומרי טבע מספק לילדים קרקע לביטוי עצמי. במרחב פתוח, בדרך כלל, אין הגבלה על עוצמת הקול ובזמן המשחק הילדים יכולים להביע את עצמם בצורה חופשית יותר כדי לתאר את החוויות שלהם. מאפיין נוסף של המשחק במרחבי הטבע הוא היותו משחק מבוסס ערכים סביבתיים. בזמן השהייה בטבע, הילדים נחשפים ליחסי גומלין בטבע ולצרכים של הסביבה הטבעית. במשחקים סוציו־דרמטיים ובמרחבי הטבע הילדים מעבדים את הידע הזה, כגון הכנת בתים לבעלי חיים, בניית תיבות האכלה לציפורים ועוד.

גן יורה, קיבוץ ברוך חיל

עלון

היכון, הכן, צא!

רעיונות לפעילויות ומשחקים

משחקים חברתיים

מרחבי טבע מזמנים תנאים למשחק חברתי עשיר. משום כך אין צורך להביא למרחב טבע משחקים מהגן אלא ליהנות מהשפע שהסביבה מספקת. המשחקים מזמנים חוויה אינטגרטיבית המשלבת היבטים חברתיים, חושיים, תנועתיים, התמצאות במרחב, למידה וזיכרון.

כדאי לעודד ילדים להתנסות במשחקים מוכרים, להמציא וליצור משחקים חדשים. כמו כן מומלץ לבנות עימם במשותף מאגר משחקים לימי למידה בטבע.

סרטון

ילדי גן 'קשת' במצפה רמון וצוות הגן משחקים במשחקים חברתיים הנוגעים בסביבה הקיימת

הערך המוסף של הלמידה במרחבי הטבע במסגרת יום הלמידה של הגן טמון באפשרות של הילדים לחזור לאותו המרחב בשעות אחר הצהריים עם בני משפחה ולחוות את המקום בשעות אחרות של היום, דרך אינטראקציה משפחתית.

בקישור

מגוון משחקים לכל המשפחה במרחבי הטבע

רעיונות לפעילויות ומשחקים

משחקי תנועה במרחבי הטבע

פעילות פיזית כגון ריצה, קפיצה וטיפוס, היא דרכם הטבעית של ילדים לפתח את הגוף. פעילויות תנועה אינן מחייבות סביבה ייעודית (כגון מגרשי ספורט, מתקני טיפוס ועוד) וציוד נלווה (כגון כדור, רשת וכדומה) - הסביבה הטבעית מזמנת מגוון אפשרויות להתפתחות פיזית-מוטורית.

דוגמאות לפעילויות:

❖ קליעה למטרה

❖ מגדל אבנים – לבנות מגדל יציב מכמה שיותר אבנים. אחר כך

אפשר לנסות לפגוע במגדל ממרחק עם כדור ולהפיל אותו

❖ מחבואים

❖ סרדינים

❖ דג מלוח

❖ תופסת

❖ ים יבשה – מכינים מעגל ממקלות ומאבנים

❖ טיפוס על עצים

❖ הליכה על חבלים וגשרים

❖ ריקוד ושירה ביער

מרכז העשרה 'גבהים', יהוד מונסון

רעיונות לפעילויות ומשחקים

עיסוק בחומרי טבע, באומנות וביצרנות

הטבע מזמן מגוון התנסויות בחומרי גלם שונים. התנסות בחומרי טבע מגוונים, מרקמים, צורות, גדלים וצבעים שונים, תומכת בפיתוח חשיבה יצירתית, יכולת ויסות ויכולות מוטוריות.

הצעות לעיסוק בחומרי טבע:

- ❖ הכנת מחסה ומחנה
- ❖ בנייה ופיסול בבוץ
- ❖ הכנת מרצדה (מובייל)
- ❖ פיסול דמויות ובעלי חיים דמיוניים
- ❖ קליעת עלים – להשרות עלים של הצמח עירית גדולה במים עד שהם הופכים לגמישים. קליעה בנצרים או במחטי אורן
- ❖ הכנת מנדלה מחומרים טבעיים
- ❖ צבע בטבע – שימוש בעלי כותרת (של צמחים לא מוגנים) לצביעה של אבנים/דפים
- ❖ רוקחות מצמחי מרפא - הכנת בושם, משחה
- ❖ אריגה בצמחים עשבוניים

גן תמר, נהלל

רעיונות לפעילויות ומשחקים

מעגלי שיח והקשבה לסיפורים במרחבי הטבע

מעגלים בטבע

מאז ומתמיד ובכל התרבויות תרמו מעגלים לתחושת שוויוניות, חיבור, שייכות וביטחון. סרטון שצולם בגן 'קשת' במצפה רמון מדגים מעגלי התכנסות שונים לצרכים חברתיים ורגשיים של ילדי הגן: מעגלי מליאה הממוקמים במרחבי נוף שונים ומשמשים לפעילות משותפת של כל ילדי הגן; מעגל המדורה המשמש לאפיית פיתות ושהייה משותפת סביב האש; מעגלי שיח בקבוצות קטנות המאפשרים ביטוי אישי בשיח המונחה והמתווך על ידי מבוגר קשוב; מעגלים אישיים המאפשרים לילדים להיות לבד לפי בחירתם, למציאת שקט פנימי ומנוחה.

סרטון

בפעילות במעגלי התכנסות שונים לצרכים חברתיים ורגשיים של ילדי הגן.

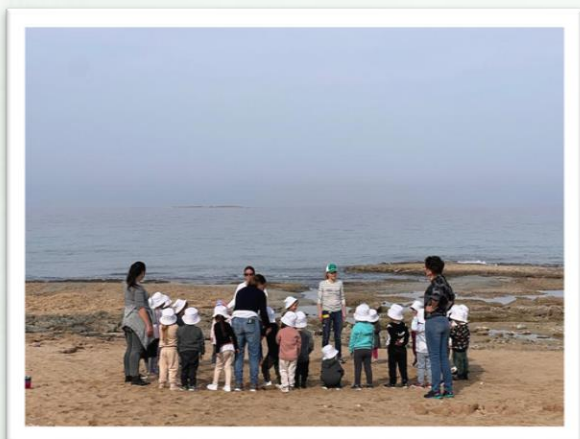
רעיונות לפעילויות ומשחקים

מעגלי שיח והקשבה לסיפורים במרחבי הטבע

1. מעגלי שיח

❖ שיח בעקבות הקראת ספרי ילדים או סיפור בעל פה. הטבע מעניק השראה לדמיון ומזמן רוגע ושלווה. הקראת ספרי ילדים בזמן השהייה בטבע מאפשרת לילדים לעבד את התחושות, הרגשות והחוויות שחוו במהלך היום. קריאה והקשבה חוזרת ונשנית לסיפור אהוב תומכות בהזדהות עם גיבורי הספר, בחוויית הרגשות החיוביים שהספר מעורר ובפיתוח האוריינות השפתית של הילד.

❖ סיפור מהטבע – שיח בעקבות אגדה על חי וצומח מקומי (נחש, כלנית, רקפת, קיסוסית...). בזמן ההקשבה של הילדים לאגדות על חי וצומח מקומי, הילדים נוטים לעשות האנשה לבעלי חיים וצמחים מהסביבה הקרובה. ייחוס התכונות והרגשות האנושיים לבעלי חיים וצמחים מקומיים תומך בפיתוח חיבור רגשי לסביבה הקרובה.

גן 'צדף', נהריה

רעיונות לפעילויות ומשחקים

מעגלי שיח והקשבה לסיפורים במרחבי הטבע

יצירת סיפור משותף בעקבות החוויות בטבע

בסרטון זה ניתן לצפות בפעילות המתרחשת בקרחת יער בסמוך לקיבוץ אפק שבה מבקרים ילדי גן 'ורד' באופן קבוע. על רקע התפאורה של היער ובהשראתו, קבוצת הילדים והגננת יוצרים סיפורים משותפים שהופכים להיות סיפורי הגן. החוויה של יצירת סיפור משותף משמעותית לחיים בצוותא ולזיכרון הקולקטיבי של חיי הקבוצה בגן וכן, לכל ילד שקולו נשמע בסיפור.

סרטון

'מספרי הסיפורים מגן ורד'

גן נרקיס, קיבוץ נתיב הל"ה

רעיונות לפעילויות ומשחקים

מעגלי שיח והקשבה לסיפורים במרחבי הטבע

2. מעגלי הקשבה

מעגל הקשבה הוא פעילות המאפשרת פיתוח הקשבה, ביטוי עצמי ותקשורת מעצימה. הכלל המרכזי של מעגל הקשבה הוא ישיבה במעגל ושיתוף חברים לאחר קבלת זכות דיבור (בדרך כלל מסומן על ידי חפץ, כמו מקל דיבור וכולי). הנושא לשיתוף יכול להיות פתוח או קבוע מראש. בזמן השיתוף, משתתפי המעגל מוזמנים רק להקשיב ולא להגיב לדברי המשתף. את חפץ הדיבור (המסמן זכות דיבור) אפשר להעביר במעגל מילד לילד. רק ילד שמעוניין לשתף את משתתפי המעגל מקבל את חפץ הדיבור. נושאים אפשריים למעגלי הקשבה במרחבי הטבע: מה גיליתי היום? עם מה התמודדתי היום? על מה אני חושב? ועוד.

רעיונות לפעילויות ומשחקים

מעגלי שיח והקשבה לסיפורים במרחבי הטבע

3. מעגלי פתיחה וסיכום היום

מעגלי שיח בפתיחה ו/או בסיכום יום הפעילות בטבע הם כלי חשוב ליצירת חוויה חינוכית מעמיקה ומשמעותית. בפתיחה, המעגל מאפשר יצירת חיבור בין הילדים למרחב הטבעי, תיאום ציפיות והכוונה לפעילות תוך שימת דגש על קשיבות לסביבה. בסיום היום, המעגל משמש כהזדמנות לעיבוד החוויות, שיתוף רגשות ומחשבות, ולחיזוק תחושת השייכות לקבוצה ולסביבה. מעגלי השיח תורמים לפיתוח מיומנויות בין אישיות ותוך אישיות, מיומנויות גופניות ומיומנויות קוגניטיביות, תוך טיפוח ערכים של הקשבה, שיתוף וכבוד לטבע ולזולת.

- ❖ במעגל הפותח את הפעילות בטבע כדאי לעודד את הילדים להעלות ציפיות מהפעילות, להגיב על השינויים בטבע, להעלות זיכרונות מהביקור האחרון בטבע.
- ❖ אפשר לעודד את הילדים להמציא שיר או דקלום המסכם או פותח את הפעילות בטבע.
- ❖ דקלומים ושירי טבע העוסקים במחזוריות של הטבע.
- ❖ במעגל סיכום כל ילד, לפי רצונו, מוזמן לשתף ב"מה ריגש אותי היום" או "מה גיליתי היום בטבע"

רעיונות לפעילויות ומשחקים

מעגלי שיח והקשבה לסיפורים במרחבי הטבע

4. מעגלי הודיה

מעגלי הודיה לטבע מהווים הזדמנות ייחודית לילדים לעצור, להתבונן ולהתחבר לעולם הטבע שסביבם. הבעת הערכה והכרת תודה לטבע מחזקת את תחושת החיבור הרגשי והאחריות לסביבה, תוך טיפוח ערכים של כבוד, שמירה ודאגה למשאבי הטבע. תהליך זה מעודד מודעות עמוקה להיבטים החיוביים שהטבע מביא לחייהם, מטפח רוגע והעצמה רגשית, ומהווה בסיס לפיתוח גישה בת קיימא כלפי הסביבה. בנוסף, המעגל מקדם שיח ערכי, חווייתי ומשמעותי בין קבוצות הילדים.

דוגמאות למעגלי הודיה:

- ❖ מקום בטבע שבו הרגשתי בטוח ונעים
- ❖ רגע מיוחד שחווייתי בטבע היום
- ❖ משהו מיוחד שאני מעריך בטבע שסביבי
- ❖ רגע שבו הרגשתי הכרת תודה לטבע
- ❖ דבר חדש שלמדתי מהטבע היום

סיפורים מהשטח

להלן סיפורי גננות המקדמות פעילות במרחבי הטבע:

1. אתי גבאי, מנהלת גן 'ציפורן', רמת השרון

אורח חיים מקיים, שמירה על הסביבה ולמידה במרחב טבעי הם חלק מהותי מחיי גן 'רותם'. הפעילות השבועית בחורשה הסמוכה לגן מזמנת לילדים אפשרות לשהות במרחב טבעי, להכיר את מרכיביו, להתפעל ממנו ובעיקר לבסס את תחושת השייכות והאהבה לטבע.

בסרטון זה ניתן לצפות בהרצאתה של אתי גבאי, מנהלת גן 'ציפורן' ברמת השרון.

סרטון

'אצלנו בחורשה בצל עצי האורן'

גן פז, נתניה

2. דפנה קווארט, מנהלת גן 'רותם', ירוחם

בגן 'רותם' מתקיימת למידה מגוונת במרחבי הטבע המשלבת מפגש פיזי ואנושי עם המדבר הסובב אותו ועם אנשי הקהילה, בד ובד עם פיתוח תחושת פליאה ושייכות לטבע ולקהילה המקומית. עם תיק על הגב ושיר בלב, ילדי הגן יוצאים לטיול במדבר ובמקומות שונים ברחבי העיירה ונפגשים עם דמויות ומקומות מעניינים ומעוררי השראה.

סרטון

בסרטון זה ניתן לצפות בהרצאתה של דפנה קווארט, מנהלת גן 'רותם' בירוחם.

3. רתם יעקב, מנהלת גן 'תאנה', גברעם

כל יציאה החוצה טומנת בחובה גילויים חדשים. שהייה בטבע היא חוויה רב חושית המפעילה את הגוף, הראש והלב שלנו. כך, הלמידה מתרחשת בכל מקום. לכל אחד יש דבר שהוא טוב בו וזאת ילדי הגן מגלים כל פעם מחדש בטיולים היומיים, בפעילות בחורשה, בעבודה בפינת החי, בגינה הקהילתית ואפילו בטיפוס על הגבעה.

סרטון

הרצאה של רתם יעקב, מנהלת גן 'תאנה' בגברעם.

גן 'אלמג'ד', עראבה

4. ענבל שמילוביץ, מנהלת הגן 'צדף', נהרייה

ילדי גן 'צדף' (גילי 3-5) יוצאים אחת לשבוע לחוף הים של שכונת אכזיב בנהרייה. בסביבת הים יש סדר יום קבוע. היום נפתח בטקס 'מעגל רגלי המגנט'. בטקס זה על הילדים לעמוד במעגל, 'כשהרגליים מתמגנטות' לקרקע. כך, כשהם מחוברים לאדמה ולעצמם, הם יכולים להקשיב בשקט לסביבה. הילדים אוהבים את 'מעגל רגלי המגנט'. הוא מאפשר להם מרחב נשימה והסתגלות במעבר מהמרחב העירוני למרחב הטבעי.

סרטון

ניתן לצפות בפעילות של ילדי גן 'צדף' בחוף הים, נהרייה.

מרכז העשרה 'גן בחווה', רמת גן

ממני אלייך: עצות של הגננות המקדמות למידה במרחבי הטבע

- ❖ התחילו בטיולים קטנים מחוץ לגן, תרגלו כללי הליכה, התבוננות בטבע ולאט-לאט הרחיבו את מסגרת הזמן. ברגע שתרגישו בטוחים ונינוחים בחוץ, אפשר לבדוק היכן בסביבה הקרובה אפשר לשהות בבטחה (מיטל דוד, גן 'פז').
- ❖ שתפו את הילדים בהחלטות הקשורות להתארגנות לקראת היציאה, בהעמסה ופריקת ציוד (ג'ודית שמחון, גן 'תמרים').
- ❖ התאימו את היציאה לצרכים של הגן (רתם יעקב, גן 'תאנה').
- ❖ טרם היציאה עם ילדי הגן, התנסו בשהייה במרחבי הטבע כאדם פרטי (גלעד יעקבי, גן 'פשוש').
- ❖ אם אין אפשרות לצאת למרחבי טבע בסביבת הגן, טפחו חצר טבעית המדמה את חצר הגן למרחב טבעי (מיטל ועקנין, גן 'בית אורן').

גן 'אלדורי', אלעזאזמה

ממני אלייך: עצות של הגננות המקדמות למידה במרחבי הטבע

- ❖ פשוט עשו זאת. (שרית ברקוביץ מנדלסון, גן 'זית').
- ❖ היעזרו בקהילה תומכת בלמידה במרחבי הטבע: קהילת הורים, תושבי המקום, צוותים וילדים של הגנים הסמוכים (שרית ברקוביץ מנדלסון, גן 'זית').
- ❖ העזו. התנסו! (מור הלל, גן 'חסידה').
- ❖ אל תיתנו לילדים פתרונות מוכנים מראש. אפשרו להם לחשוב מחוץ לקופסה... (מונא מאדי, גן 'אבירים').
- ❖ היוועצו עם בעלי ניסיון. הניסיון שלהם עשוי להיות לכם לעזר בתחילת הדרך (עדי פינקלשטיין, גן 'בוסתן').

גן נרקיס, קיבוץ נתיב הל"ה